

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Факультет української філології та журналістики
Кафедра української мови

Дипломна робота магістра

з теми: **ЛІНГВІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ
ПОЛІТИЧНОГО ДИСКУРСУ**

Виконала:
студентка 2 курсу групи FUKr 1-М 18
галузі знань 03 Гуманітарні науки
спеціальності 035 Філологія
(Українська мова і література)
ГОЦКО (Рибух) Наталія Іванівна

Керівник:
Дзюбак Н.М., кандидат філологічних наук,
доцент кафедри української мови

Рецензент:
Гудима Н.В., кандидат філологічних наук,
доцент, завідувач кафедри теорії
та методик початкової освіти

Кам'янець-Подільський – 2019 рік

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
....	
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ДИСКУРСУ ЯК ЛІНГВІСТИЧНОГО ЯВИЩА.....	7
1.1 Дискурс як об'єкт лінгвістичних досліджень.....	7
1.2 Підходи до класифікації дискурсів.....	18
РОЗДІЛ 2. АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПОЛІТИЧНОГО ДИСКУРСУ.....	30
2.1 Зміст та обсяг поняття «політичний дискурс».....	30
2.2 Диференційні ознаки політичного дискурсу.....	38
РОЗДІЛ 3. МОВНІ ЗАСОБИ ПОЛІТИЧНОГО ДИСКУРСУ.....	55
3.1 Особливості лексики політичного дискурсу.....	55
3.2 Синтаксичні засоби політичного мовлення.....	68
ВИСНОВКИ.....	81
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	87

ВСТУП

Сьогодні популярним об'єктом наукових зацікавлень стала політична комунікація. Дедалі частіше трапляються дослідження, присвячені аналізу та концептуалізації такого поняття, як «політичний дискурс». Проблематика політичної лінгвістики в українській науці досить масштабна та охоплює як загальнотеоретичні питання, так і вивчення окремих аспектів політичної комунікації.

Основи теорії політичного дискурсу були закладені у 50-их роках ХХ століття представниками кембриджської та оксфордської філософських шкіл, які здійснили аналіз лінгвістичного контексту суспільної думки. Теоретичні засади розроблення цієї проблематики закладено в роботах Т. А. ван Дейка, Р. Барта, М. Фуко, Ю. Хабермаса.

У поле зору мовознавців політичний дискурс потрапив у 80-х роках ХХ століття. З'явилася низка наукових розвідок, у яких докладно чи побіжно розглянуто особливості політичної комунікації. Згодом почала розвиватися нова галузь мовознавства – політична лінгвістика. Прихильники цього напрямку досліджували конкретні одиниці в межах політичних текстів (праці: А. М. Баранова [5], Ю. М. Караулова [6], Н. Купіної [46], О. Л. Михалевої [51-52], Н. М. Мухарямова та Л. М. Мухарямової [53], А. П. Чудінова [75], О. І. Шейгал [78] та ін.). Вивченню політичного дискурсу і дискурсології в цілому присвячені наукові праці В. З. Дем'янкова [24], М. В. Китайгородської та М. М. Розанової [38], П. Б. Паршина [59] та ін.

У вітчизняному мовознавстві з'явилися монографії Л. П. Нагорної «Політична мова і мовна політика: діапазон можливостей політичної лінгвістики» [54]; Н. Кондратенко «Український політичний дискурс: Текстуалізація реальності» [43]; А. Литовченко «Пануючий дискурс і основні політичні міфи сучасної України» [48].

Одним із найбільш розвинених серед напрямів політиколінгвістичних досліджень залишається дискурсивне дослідження комунікативних ролей, ритуалів, стратегій і тактик, що представлено в наукових розвідках О.С

Іссерс [35], Л. І. Стрій [67], Л. В. Завальської [33] та ін. Проте проблема синкретичності мовленнєвих жанрів досі є не достатньо окресленою в українському мовознавстві і потребує більш ґрунтовного і методологічного дослідження.

Актуальність дослідження політичного дискурсу продиктована, по-перше, специфікою об'єкта дослідження, бо об'єктивно існує потреба в науковому обґрунтуванні такого феномена, хоча й досі не існує узгодженості щодо розуміння політичного дискурсу представниками різних наук. Інтерес до вивчення політичного дискурсу виявляють представники різних професій і різних наукових галузей. Події, які відбуваються в українському політичному просторі, де діє система механізмів та технологій політичного спілкування, які здійснюють вплив на політичну реальність України, не можна не вивчати та не аналізувати, щоб запобігти можливим спробам маніпуляцій суспільною свідомістю під час здійснення політичної комунікації.

Дипломна робота магістра пов'язана з науковою темою кафедри української мови Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка «Дослідження сучасного стану стилістичної системи української мови як національної». У вузькому плані ця тема ґрунтується на сучасних підходах до вивчення політичного дискурсу з позиції породження, реалізації та інтерпретації повідомлення, що визначають комунікативно-прагматичні наміри мовця-автора, а також використання засобів, що дозволяють реалізувати мету політичної комунікації.

Мета дипломної роботи – виявити й описати лінгвістичні особливості політичного дискурсу.

Для реалізації мети дослідження необхідно було розв'язати такі **завдання**:

- 1) розкрити зміст поняття «дискурс»;
- 2) проаналізувати сучасні підходи до класифікації дискурсів;
- 3) визначити обсяг і зміст поняття «політичний дискурс»;
- 4) з'ясувати основні аспекти дослідження політичного мовлення;

- 5) виявити й описати диференційні ознаки політичного дискурсу;
- 6) проаналізувати й описати вербальні засоби політичної комунікації на лексичному та синтаксичному рівнях;
- 7) з'ясувати комунікативно-прагматичне навантаження лексичних та синтаксичних засобів політичної комунікації.

Об'єктом дослідження є політичний дискурс, що репрезентує мовлення Українського політикуму.

Предмет дослідження – лексичні та синтаксичні засоби політичного мовлення.

Методи дослідження. У дипломній роботі як основний використано метод контент-аналізу, що дозволив виявити якісно-кількісні екстра- та інтралінгвістичні показники політичного мовлення, чітко дотримуватись процедури лінгвістичного аналізу, на основі логічної інтерпретації результатів квантифікаційної обробки текстів політичного мовлення зробити об'єктивні висновки. Для аналізу вербальних знаків як засобів формування політичного дискурсу використано функціональний і структурно-семантичний методи, які дозволили детально розібратись у співвідношенні комунікативно-прагматичного навантаження та мовної семантики вербальних засобів, їх репрезентації в політичному мовленні.

Матеріалом дослідження слугували стенограми пленарних засідань Верховної Ради України, передвиборчі програми кандидатів у народні депутати, а також кандидатів на посаду Президента України, публічні виступи українських політиків.

Елементами наукової новизни магістерської роботи є системне дослідження політичного дискурсу, зокрема його диференційних ознак, функцій, а також мовних засобів, що допомагають реалізувати комунікативно-прагматичну мету того чи того жанру політичної комунікації. Новизна дослідження полягає також у розширенні наукового уявлення про роль лексичних та синтаксичних засобів політичного мовлення при реалізуванні стратегії маніпулятивного впливу на адресата.

Практичне значення роботи полягає у можливості впровадження результатів дослідження в програми навчальних дисциплін, зокрема: лексикології та синтаксису сучасної української мови, української мови у засобах масової комунікації, стилістики, культури мови, комунікативної лінгвістики, основ лінгвістичної прагматики для студентів спеціальностей 014 Середня освіта (Українська мова і література) та 035 Філологія (Українська мова і література); матеріали дослідження можуть бути використані в спецкурсах і семінарах на філологічних факультетах, для написання курсових і дипломних робіт студентами закладів вищої освіти.

Апробація роботи. Основні положення магістерської роботи були висвітлені на Науковій конференції студентів та магістрантів (Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, квітень 2018 року); Науковій конференції студентів та магістрантів (Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, квітень 2019 року); Всеукраїнській науковій інтернет-конференції «Вербальні культурні коди сучасної української мови» (Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 9 листопада 2018 року); Всеукраїнській науково-практичній конференції студентів та молодих учених «Дискурс у колі антропоцентричних наук: загальнолінгвістичні та прикладні аспекти» (Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського, 28 березня 2019 р.).

Обсяг і структура магістерської роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел. Основний текст викладено на 86 сторінках, загальний обсяг роботи – 92 сторінки.

ВИСНОВКИ

У центрі уваги сучасних мовознавців перебувають засоби природної мови, які розглядають у процесах міжособистісного, групового, масового та інших типів спілкування. Функціональний підхід до мови зумовив перенесення акцентів на такі комунікативні одиниці як висловлення і дискурс.

Дискурс у сучасній науковій парадигмі – явище багатоаспектне. Дослідники його розглядають як еквівалент поняття «мова»; комунікативну одиницю, більшу за висловлення; результат спілкування; власне спілкування (розмову); використання вербальних засобів та їх актуалізацію; ідеологічно або соціально обмежений тип висловлення; теоретичну модель, призначену для дослідження умов конструювання тексту.

У своєму дослідженні ми розглядаємо дискурс у широкому і вузькому розумінні. У широкому розумінні дискурс є соціально зумовленим процесом використання мови, засобом, що відтворює соціально-дискурсивні практики. У вузькому значенні дискурс – це зв'язна послідовність мовних одиниць, яка створена мовцем для слухача в певний час, з певною метою та в певному місці.

Аналіз дискурсу базується на вивченні його категорій та складників. Складниками дискурсу виступають: адресант, адресат мовлення, конвенції, закони і правила спілкування, комунікативна ситуація та власне текст.

Категорії дискурсу та категорії тексту схожі, оскільки текст є результатом дискурсу, складником комунікативного процесу, що призводить до створення єдиної структури. Аналіз наукової літератури показав, що дослідники умовно визначають категорії, більш властиві тексту як результату дискурсивного процесу – когезія, когерентність, прийнятність, інформативність, інтенційність, адресатність, ситуативність, інтертекстуальність тощо та категорії дискурсу як процесу –

інтердискурсивність, метакомунікативність, зміна ролей, комунікативні принципи.

У сучасному мовознавстві наявні різні аспекти класифікації дискурсу. У своєму дослідженні ми розрізняємо дискурс за такими ознаками: 1) за ситуацією спілкування (офіційний та неофіційний дискурс); 2) за способом подання інформації (усний та письмовий); 3) за мовним втіленням мовленнєвого жанру (теле- і радіодискурси, газетний, театральний, кінодискурс, літературний дискурс, дискурс у сфері публік релейшнз (ПР), рекламний дискурс, політичний, релігійний (фідеїстичний) дискурси). Остання типологія найбільш поширеною в сучасній дискурсології. Вона ґрунтується на класифікації Г.Г. Почепцова.

Об'єктом нашого наукового зацікавлення став політичний дискурс – сукупність усіх мовленнєвих актів у соціально-політичному житті країни, що регулюються законами і правилами публічної політики, які визначені традицією і перевірені суспільною практикою. Обмежуючи політичний дискурс професійними рамками, діяльністю політиків, можемо відзначити, що він має низку диференційних ознак, а саме: публічність, інституційність (офіційний статус учасників, які представляють державні інститути), екзотеричність (відсутність прихованих смислів), інформативність, особистісний характер, визначене авторство, автономність, толерантність, експресивність. Однак рівень розвитку сучасної світової політики, а також тенденції вітчизняних суспільно-політичних процесів зумовили деформацію деяких з визначених ознак, що виявляються в реаліях політичної комунікації в Україні. До них відносимо: ритуальність (виконання типових дій у типових комунікативних ситуаціях, що передбачає чітке виконання відповідних ролей); театральність (гра на публіку), езотеричність (політики, як правило, говорять те, що хоче чути народ і замовчують при цьому свої власні мотиви чи реальні проблеми); редуційність (інформація висвітлюється вибірково, відповідно до зацікавлень правлячої верхівки); анонімність (представники «великої політики» рідко готують промови, як правило, працює ціла команда,

що формує імідж сучасного політика); інтертекстуальність (використання покликань, цитат, ідей найбільш популярних особистостей, з метою демонстрування інтелектуального потенціалу); агресивність.

Політичний дискурс є явищем поліфункціональним. Забезпечуючи комунікативну практику суспільства він виконує такі функції: контактну (встановлення атмосфери обопільної готовності передавати і сприймати повідомлення та підтримувати взаємний зв'язок до завершення акту спілкування); інформаційну (обмін інформацією, описами, запитаннями та відповідями); спонукальну (заохочення партнера, аудиторії або ж самого себе до виконання певних фізичних, фізіологічних, інтелектуальних, духовних та інших дій); координаційну (взаємне орієнтування й узгодження дій учасників спілкування щодо їх спільної діяльності); пізнавальну (адекватне сприйняття і розуміння змісту повідомлень, а також взаємне розуміння намірів, установок, переживань, станів один одного); емотивну («обмін» емоціями, збудження у партнера, аудиторії певних переживань, психічних станів тощо); налагодження стосунків (усвідомлення і фіксування свого місця в системі рольових, статусних, ділових, міжособистісних стосунків); впливову (спрямування на зміну стану, поведінки, ціннісно-мотиваційної сфери партнера: намірів, поглядів, думок, рішень, уявлень, потреб, рівня активності, смаків, норм поведінки, оцінних критеріїв тощо). Специфічними функціями політичного мовлення є: інструментальна (боротьба за владу), маніпулятивна (досягнення визначеної комунікативно-прагматичної мети), пропагандистська, ідентифікаційна. Визначені функції реалізуються шляхом добору мовних засобів лексичних, словотвірних, морфологічних, синтаксичних, а також використання риторичних прийомів, зокрема, стилістичних фігур, тропів тощо.

У структурі політичного дискурсу лексика має низку специфічних особливостей. Слова вживаються не лише як складники одиниці плану вираження змісту – речення, а й як засоби актуалізації та формування образності повідомлення, а також з метою: переконання, прихованого впливу

на свідомість адресата, створення політичного іміджу, оригінального висловлення оцінок тощо. Як показало дослідження, найпопулярнішими у політичному дискурсі є слова-назви осіб за національністю, за родом занять, професією, посадою, соціальними ознаками, родинними стосунками, фінансовим становищем, місцем і способом проживання, партійною приналежністю. Наведені лексеми не мають особливого стилістичного навантаження, вони швидше виконують ідентифікаційну функцію: непрямо маркують адресата мовлення, за права якого бореться той чи той політик, або негативних персонажів, проти яких налаштований політик чи суспільство. Народні обранці часто використовують політичну стратегію ідентифікації, намагаючись схилити на свій бік народ шляхом ототожнення себе з адресатом мовлення. Сучасна демократизація політики визначає пріоритет загальнолюдських цінностей над державними, тому оперування лексемами на позначення осіб за родинними стосунками визначає той факт, що політик, як і пересічний громадянин, – це, перш за все, людина зі своїми слабкими та сильними рисами. У цьому плані виражальний ефект впливу на свідомість адресата політичного дискурсу реалізують загальні назви, зокрема, назви органів людського тіла, що функціонують у складі фразеологізмів типу *відчутти серцем, права рука не знає, що робить ліва; стати на ноги, піднятися з колін* тощо. Окремі загальні назви визначають поняття, що є проблемними у суспільній свідомості українців. До цієї семантичної групи належать назви неістот, що є елементами інфраструктури. Особливу функцію впливу в політичному дискурсі мають назви абстрактних понять, що сприймаються як загальнолюдські цінності.

Мова політичного дискурсу неможлива без онімів, зокрема: географічні власні назви, назви держав та їхніх об'єднань, назви міст, що є світовими політичними центрами, назви світових політичних і військових організацій складають уявлення про геополітичну картину світу, політичну спрямованість окремих держав та угруповань. Крім того, назви внутрідержавних політичних інститутів та документів, що регламентують

суспільно-політичне життя держави, назви державних посад, антропоніми, зокрема імена і прізвища очільників держав, держслужбовців, політиків дають уявлення про політичний устрій держави, його владні інститути, розкривають концепцію державної політики, визначають внутрішньополітичні орієнтири. У мовленні політиків вони мають інформативне навантаження, а також вказують на особисті зв'язки та ранг народних обранців у сфері політики.

У аналізованих політичних дискурсах потрапляємо групи термінів, що називають: поняття фінансової галузі, суспільно-політичні реалії, юридичні та економічні поняття: Терміни мають магічний вплив на свідомість адресатів мовлення. По-перше, наявність термінів в тексті формує квоту довіри до політика, бо наукова інформація є об'єктивною, а отже сприймається на віру. По-друге, терміни тієї чи тієї галузі народного господарства, науки, техніки в політичному мовленні вказують на те, що політики орієнтуються у відповідних сферах, знають про стан справ, можуть вплинути на його покращення. Однак у реальній практиці політик постійно апелює до соціальних проблем, утім, у популістській формі. Ми не знайшли у відібраних виступах жодного вузького економічного чи юридичного терміна, який засвідчував би не лише рівень фаховості політика, але і його фахову діяльність як державного діяча. В окремих випадках термінологічна лексика в результаті переносного вживання чи у складі стилістичних фігур набуває яскравого виражального відтінку.

Демократизація суспільства та політики призвела до того, що у мовленні окремих народних обранців потрапляємо на просторіччя, жаргонізми, соціально знижену лексику. Перехід на мову «вулиці» виконує функцію об'єднання політика з народом. Лексика обмеженого вживання не лише виконує оцінну функцію (містить негативну оцінку діям уряду, Верховної Ради), а й ефективно діє на адресатів. Політичні афективи реалізують аксіологічний компонент картини світу носіїв мови, вони розраховані на актуалізацію ціннісних орієнтирів людини, тому вживаються

в агітаційних текстах як сугестивні маркери, що «запускають» механізм ціннісних орієнтацій. З огляду на це, політичні афективи поширені і в агітаційно-іміджевих текстах на позначення особистісних рис політиків.

Синтаксичне оформлення політичного дискурсу ілюструє вживання словосполучень з емоційно-оцінними компонентами, що сприймаються як політичні гасла. Популярними засобами компресії змісту є неповні речення, речення з напівпредикативними компонентами у вигляді відокремлених означень та обставин. Засобами індивідуалізації висловлення є вставні та вставлені конструкції, однорідні члени речення. Маркерами адресата мовлення є прості ускладнені речення зі звертаннями та вокативні речення.

Синтаксичне оформлення політичного дискурсу залежить від його жанру. Якщо для передвиборчих програм, агітаційних промов типові прості ускладнені речення, то в розмовному політичному дискурсі панують складні багатокomпонентні речення з сурядністю і підрядністю, з послідовною підрядністю, зі звичайною підрядністю та однотипною і різнотипною супідрядністю, сполучниково-безсполучникові конструкції тощо.

Впадає в око й те, що мовлення політиків не завжди на рівні літературного, типовими є граматичні й логічні помилки, вживання просторіч, жаргонізмів, соціально-зниженої лексики, що на нашу думку, є неприпустимим для офіційних осіб, які формують обличчя країни.

Перспективу подальших наукових досліджень політичного дискурсу вбачаємо у науковому вивченні конкретних пластів лексики, а також індивідуальних особливостей мовлення конкретних політичних лідерів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Азнаурова Э. С. Прагматика художественного слова. Ташкент, 1988. 121с.
2. Арутюнова Н. Д. Дискурс. *Лингвистический энциклопедический словарь*. Москва, 1990. С. 136-137.
3. Арутюнова Н. Д. Речь. *Лингвистический энциклопедический словарь*. Москва, 1990. С. 414-416.
4. Баранник Д. Х. Про один актуальний спосіб синтаксичної номінації. *Мовознавство*. 2006. №2-3. С.50-54.
5. Баранов А.Н., Казакевич Е.Г. Парламентские дебаты: традиции и новации. Москва, 1991.
6. Баранов А. Н., Караулов Ю. Н. Русская политическая метафора: материалы к словарю. Москва, 1991. 193 с.
7. Барт Р. Миф сегодня. *Избранные работы: Семиотика. Поэтика*. Москва, 1994. С. 72–130.
8. Бахтин М. М. Проблема речевых жанров. *Эстетика словесного творчества*. Москва, 1986. С. 250-296.
9. Бацевич Ф. С. Категорії комунікативної лінгвістики. Комунікативна компетентність правників і їх зв'язки з громадськістю. Львів, 2003. С. 73-75.
10. Бацевич Ф. С. Вступ до лінгвістичної прагматики. Київ, 2011. 304 с.
11. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики. Київ, 2004. 344 с.
12. Бацевич Ф. С. Філософія мови: історія лінгвофілософських учень. Київ, 2008. 240 с.
13. Безугла Л. Р., Бондаренко Є. В. Донець П. М. та ін. Дискурс як когнітивно-комунікативний феномен : монографія. Харків, 2005. 356 с.
14. Белікова О. О. Актуальне членування простого речення як засіб вираження комунікативного аспекту вивчення синтаксичних одиниць. *Проблеми української мови та методики: міжвуз. зб. наук. праць*. Слов'янськ, 1997. С.65-68.

15. Богданов В.В. Моделирование семантики предложения. *Прикладное языкознание*. Санкт-Петербург, 1996. С. 161-200.
16. Варшавская А.И. Смысловые отношения в структуре языка: (на материале современного английского языка). Ленинград, 1984. 134 с.
17. Вежбицка А. Речевые жанры (в свете теории элементарных смысловых единиц). *Антология речевых жанров : повседневная коммуникация*. Москва, 2007. С. 68–80.
18. Великий тлумачний словник сучасної української мови. [Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел]. Київ: Ірпінь, 2003. 1440 с.
19. Вихованець І. Р., Городенська К. Г., Русанівський В. М. Семантико-синтаксична структура речення. Київ, 1983. 219 с.
20. Вихованець І. Р. Граматика української мови. Синтаксис. Київ, 1993. 368 с.
21. Вихованець І. Р. Нариси з функціонального синтаксису української мови. Київ, 1992. 224 с.
22. Галич О.А., Назарець В.М., Васильєв Є.М. Теорія літератури : підручник. Київ, 2001. 488 с.
23. Дейк ван Т. А. Язык. Познание. Коммуникация. Пер. с англ. Сост. В.В.Петрова; под ред. В.И.Герасимова; Москва, 1989. 312 с.
24. Демьянков В. З. Политический дискурс как предмет политологической филологии. *Политическая наука. Политический дискурс: История и современные исследования*. Москва, 2002. № 3. С.32-43.
32. Дзюбак Н. М. Неповне речення: комунікативний, семантичний, і формально-синтаксичний аспекти : монографія. Кам'янець-Подільський, 2011. 184 с.
33. Завальська Л. В. Стилiстично знижена лексика в мовленнi українських полiтиків (на матерiалi iнтерактивного спiлкування в умовах полiтичних ток-шоу). *Науковi записки Нацiонального унiверситету "Острозька академiя". Серiя : Фiлологiчна*. 2015. Вип. 52. С. 108-109.

34. Загнітко А.П. Основи дискурсології: науково-начальне видання. Донецьк, 2008. 194 с.
35. Иссерс О. С. Речевое воздействие : учебное пособие для студентов вузов, обучающихся по направлению (специальности) «Связи с общественностью». 2-е изд. Москва, 2009. 223 с.
36. Карасик В.И. О типах дискурса. *Языковая личность: институциональный и персональный дискурс. Сб. науч. тр.* Под ред. В.И. Карасика, Г.Г. Слышкина. Волгоград, 2000. С. 5–20.
37. Карасик В.И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс. Волгоград, 2002. 477с.
38. Китайгородская М. В., Розанова Н. Н. Языковое существование современного горожанина: На материале языка Москвы. Москва,, 2010. 496 с.
39. Колшанский Г. В. Коммуникативная функция и структура языка. Москва, 1984. 175 с.
40. Колшанский Г.В. Контекстная семантика. Москва, 1980. 150 с.
41. Колшанский Г. В. Логика и структура языка. Москва, 1965. 240 с.
42. Колшанский Г. В. Паралингвистика. Москва, 1974. 81 с.
43. Кондратенко Н. Український політичний дискурс. Текстуалізація реальності : Монографія. Одеса, 2007. 156 с.
44. Копнина Г. А. Речевое манипулирование. Москва, 2008. 176 с.
45. Кубрякова О. Язык и знание : На пути получения знаний о языке: Части речи с когнитивной точки зрения. Роль языка в познании мира. Москва, 2004. 560 с.
46. Купина Н. Тоталитарный язык: словарь и речевые реакции. Екатеринбург – Пермь, 1995. 144 с
47. Лакофф Дж., Джонсон М. Метафоры, которыми мы живем. Пер. с англ.; под ред. и с предисл. А. Н. Баранова. Москва, 2004. 256 с.

48. Литовченко А. Господствующий дискурс и основные политические мифы современной Украины [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://serpkharkov2001.narod.ru/litovchenko.htm>.
49. Макаров М. Л. Основы теории дискурса. Москва, 2003. 403 с.
50. Малышева О. П. Политическая коммуникация как феномен этнокультуры. *Политическая лингвистика*. № 3. Екатеринбург, 2008. С.134-159.
51. Михалева О. Л. Политический дискурс : Специфика манипулятивного воздействия. Москва, 2009. 216 с.
52. Михалева О. Л. Политический дискурс как сфера реализации манипулятивного воздействия: монография. Иркутск, 2005. 320 с.
53. Мухарямов Н. М., Мухарямова Л. М. Политическая лингвистика как научная дисциплина. *Политическая наука. Политический дискурс : история и современные исследования. Сб. науч. Трудов*. Отв. ред. и сост. Герасимов В. И., Ильин М. В. № 3. М., 2002. С. 45–67.
54. Нагорна Л. П. Політична мова і мовна політика: діапазон можливостей політичної лінгвістики. Київ, 2005. 315 с.
55. Новый словарь іншомовних слів: близько 40 тис. слів і словосполучень. Уклад. Л. Шевченко. Київ, 2008. 672 с.
56. Норман Б. Ю. Грамматика говорящего. Санкт-Петербург, 1994. 228 с.
57. Осборн М. Архетипические метафоры в риторике. [Электронный ресурс]. Режим доступа: [http://journals.uspu.ru/i/inst/ling/ling26/ling_6\(26\)2008_osborn.pdf](http://journals.uspu.ru/i/inst/ling/ling26/ling_6(26)2008_osborn.pdf).
58. Орвел Дж. 1984. Переклад з англ.: Олександр Терех. *Всесвіт*. № 4. 1988.
59. Паршин П.Б. Исследовательские практики, предмет и методы политической лингвистики. *Проблемы прикладной лингвистики — 2001*. Москва, 2001.

60. Покок Дж. Г.А. Квентин Скиннер: история политики и политика истории. НЛЮ. 2015. №134. С. 75-92.
61. Пономарів О. Д. Стилiстика сучасної української мови: підручник. 3-є вид., перероб. і доповн. Тернопіль, 2000. 248 с.
62. Почепцов Г.Г. Теория коммуникации. Москва, 2001. 656 с.
63. Селіванова О.О. Основи теорії мовної комунікації: підручник. Черкаси, 2011. 350 с.
64. Серио П. Квадратура смысла. Французская школа анализа дискурса Москва, 2002. 342 с.
65. Словник української мови: в 11 т. Редкол.: І.Білодід (голова), Л.Паламарчук, В. Русанівський та ін. Київ: Наукова думка, 1970–1981. Т.1-11.
66. Степаненко А. В. Лингвокогнитивные особенности функционирования метафоры в политическом дискурсе (на материале русского и немецкого языков). Москва, 2002. 211 с.
67. Стрій Л. І. Структурно-композиційні особливості інавгураційної промови як жанру політичного дискурсу. *Слов'янський збірник*. - 2014. Вип. 18. С. 240-247.
68. Сухих С.А. Прагмалингвистическое измерение коммуникативного процесса: Дисс. ... д-ра филол. наук. Краснодар, 1998. 257с.
69. Сучасна українська літературна мова. *Стилiстика*. За загальною редакцією І. К. Білодіда. Київ, 1973. 288 с.
70. Сучасна українська літературна мова: підручник. За редакцією М. Я. Плющ. Київ, 1994. 414 с.
71. Сучасна українська мова: синтаксис. За редакцією О. Д. Пономаріва. Київ, 1994. 256 с.
72. Формановская Н. И. Речевое взаимодействие: коммуникация и прагматика. Москва, 2007. 433 с.
73. Фролова І. Є. Стратегія конфронтації в англomовному дискурсі: Монографія. Харків, 2009. 344 с.

74. Чернявская В. Е. Дискурс власти и власть дискурса: проблемы речевого воздействия. Москва, 2006. 136 с.
75. Чудинов А. П. Метафорическая мозаика в современной политической коммуникации. Екатеринбург, 2003. 248 с.
76. Чудинов А. П. Политическая лингвистика: учеб. пособие. Изд-е 4-е. Москва, 2012. 265 с.
77. Шварцмантель Дж. Идеология и политика. Харьков: Гуманитарный центр, 2009. 312 с.
78. Шейгал, Е.И. Семиотика политического дискурса. Волгоград: Перемена, 2000. 368 с.
79. Ширяева Т.А. Когнитивное моделирование институционального делового дискурса : автореферат диссертации на соискание ученой степени доктора филологических наук. Специальность 10.02.19 – теория языка. Краснодар, 2008. 50 с.
80. Яхонтова Т. В. Лінгвістична генологія наукової комунікації: монографія. Львів, 2009. 420.
81. Graber D. Political Languages. *Handbook of Political Communication*. Beverly Hills and London, 1981.
82. Edward Sapir & Morris Swadesh (1946) American Indian Grammatical Categories. *Word* 2:103-112. Reedited for Dell Hymes in *Language in Culture and Society*, Harper and Row, 1964. P. 100-107.
83. Schiffrin D. *Approaches to Discourse*. Oxford, 1994. 2003. 280 p.